

บทคัดย่อ

การศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพมารดาและทารกด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในศูนย์เรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทยในชุมชน เป็นลักษณะการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชนและ เพื่อสร้างความยอมรับองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพแก่คนรุ่นใหม่ให้หันกลับมาสนใจภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นของตน โดยเฉพาะภูมิปัญญาในการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยมารดาและทารก โดยแบ่งการศึกษาวิจัยเป็น 3 ระยะ คือระยะที่ 1 เป็นการศึกษาสถานการณ์การใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ระยะที่ 2 เป็นการศึกษารูปแบบแนวทางการบูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในระบบบริการสุขภาพชุมชน ระยะที่ 3 เป็นการจัดทำข้อเสนอในเชิงนโยบาย รายงานการศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การสร้างเสริมสุขภาพอนามัยของมารดาและทารก ด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพในชุมชน เพื่อคัดเลือกรูปแบบ วิธีการที่ยังคงมีการใช้บ่อยเพื่อนำมาศึกษาเจาะลึกและส่งเสริมพัฒนาต่อไปและ ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยมารดาและทารก ได้แก่ การดูแลระหว่างการตั้งครรภ์ การคลอดและหลังคลอด อาหารพื้นบ้าน ยาสมุนไพร พิธีกรรมและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำคู่มือการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยมารดาและทารกสำหรับประชาชนและหมอพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น โดยทำการศึกษาใน 2 พื้นที่คือตำบลป่าแวง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดชัยภูมิและตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ทำการสำรวจสถานการณ์การใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาในกลุ่มมารดาที่มีบุตรอายุไม่เกิน 1 ปี และทำการระดมสมอง (Focus group) ในกลุ่มแม่บ้าน ผู้สูงอายุ หมอพื้นบ้าน เพื่อศึกษาเจาะลึกองค์ความรู้ และนำความรู้ภูมิปัญญาที่ได้มาจัดระดับเพื่อส่งเสริมการใช้ในครอบครัวและในศูนย์เรียนรู้การแพทย์พื้นบ้าน เชื่อมโยงสู่ระบบสุขภาพ ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มีการถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และเกิดผลดีต่อสุขภาพอนามัยของมารดาและทารก ทั้งยังสามารถปฏิบัติ ช่วยเหลือกันเองในครอบครัว โดยเฉพาะสามี เป็นผู้มีความสำคัญ ที่จะต้องคอยดูแลเฝ้าระวังรักษาสุขภาพของภรรยาและบุตร ส่วนแม่และยาย เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา ช่วยเหลือและเมื่อเกินความสามารถก็สามารถที่จะทราบว่าใครจะช่วยเหลือในประเด็นต่างๆ ได้อย่างไร ขณะเดียวกันก็ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ พยาบาลที่ดูแลตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด ดังนั้นระบบการดูแลสุขภาพอนามัยมารดาและทารกในชุมชนจึงเป็นลักษณะความสัมพันธ์ เชื่อมโยง ของคนในครอบครัว ชุมชน และ ระบบบริการสุขภาพอย่างที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ชัดเจน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบาย แนวทางการดำเนินงานรวมทั้งการศึกษาวิจัยและพัฒนาเพื่อบูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในระบบสุขภาพทั้งระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ ในการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยมารดาและทารกได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น